

ÖRÖMHÍR A SZEGÉNYEKNEK

BERAN FERENC

Absztrakt

Jézus, Izajás próféta jövendölését idézve, így határozta meg messiási küldetését: „Az Úr lelke van rajtam: Ő kent fel engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek” (Lk 4,18). Az elszegényedő emberek növekvő számát látva azt a célt tűztük ki magunk elé, hogy megvizsgáljuk: az egyház a Szentírás üzenetéből kiindulva mit tanít a szegénységről és a szegények lelki, anyagi támogatásáról. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a szegénységet és a vele együtt járó szenvedést nem Isten büntetéseként kell felfognunk, hanem mint az emberi bűnök közvetlenül vagy közvetetten jelentkező következményét, amely azonban hordozhat magában lelki értékeket. A szegény ember ugyanis tisztában van azzal, hogy rászorul Isten segítségére, aki a segítséget emberi cselekedetek által adja meg neki. Így a szegénység jó cselekedetek előidézőjévé is válhat. Ez alapozhatja meg a tudatosan vállalt szegénység értékét is, amely készséggé tesz arra, hogy szeretettel forduljunk a rászoruló felé. A szegényekkel való törődés példája lehet Jézus irgalmas samaritanusról szóló példabeszéde. Jézus tanítása szerint a szegény, kifosztott, az élet peremére szorult embert érzékeny szívvel észre kell venni, fel kell emelni, cselekvő részvétellel lelkileg és testileg hordozni kell, végül a közvetlen segítségnyújtás után nem szabad magára hagyni, hanem gondját kell viselni. A szeretetszolgálatnak ma is ezek a legfontosabb megnyilvánulásai.

Kulcsszavak: evangélium, szegénység, szegények segítése, szeretet, szolidaritás

Néhány évtizeddel ezelőtt az egyik budai plébánián a hívek egy alkalommal arról beszélgettek, hogy a mai világban miként lehet megfogalmazni keresztény küldetésüket, milyen időszerű programot lehet kitűzni önmaguk számára. A társaság egyik tagja jelezte, hogy ezt a programot Jézus a kafarnaumi zsinagógában már megfogalmazta, amikor Izajás próféta szavait idézte: „Az Úr lelke van rajtam: Ő kent fel engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek” (Lk 4,18). Néhányan mosolyogtak, az egyik jelenlevő pedig meg is jegyezte: mit tegyünk akkor, ha a körünkben nincsenek már szegények? Abban az időben valóban sokan gondolhattak arra, hogy a gazdasági

fejlődés majd megoldja a szegénység problémáját, s lehetnek az országnak és a világnak olyan részei, ahol csak ritkán találkozhattak szegény emberrel.

Azóta azonban bebizonyosodott, hogy a gazdasági fejlődés is megállhat, és ha folytatódik is, nem biztos, hogy csökkenti a szegények számát, hanem *növeli a szegények és a gazdagok közötti különbséget*. A 2008-ban kirobbant gazdasági válság miatt ez a jelenség még fokozódott. Bebizonyosodott, hogy a bűn által megsebzett, önző ember nem szívesen ad a feleslegéből a szegénynek, sőt gyakran előfordul, hogy még azt sem adja meg neki, ami a munkája alapján járna. Ma is időszerűnek érezzük, amit Szent Jakab apostol indulatosan mond a népet kizsákmányolóknak: „Nos, a bér, amelyet a földeket learató munkásoktól visszatartotok, íme felkiált, és az aratók szava felhatolt a Seregek Urának fülébe” (Jak 5,4). Ezt az apostoli szót az első szociális enciklika megerősítette (*Rerum novarum*, 16) és az utóbbi időben is gyakran hivatkoznak rá.

A Szentírás üzenete

A szegények támogatása

Ha a Szentírást a szegénység, a szegények megítélése és a szegényekkel való törődés szempontjából nézzük, azt állapíthatjuk meg, hogy összetett képet mutat. Általánosságban elmondható, hogy az Ószövetség a szegénységet tehernek, megvetésre méltó állapotnak tartotta, a gazdagokban pedig Isten jutalmát látta (Lyonet, 1976: 1172).

Ugyanakkor az is nyilvánvaló az Ószövetségből, hogy Isten nem hagyja magára a szegényt, hanem segítségére siet (Haag, 1989: 1652). A szegénység megvetésének elsődleges oka az volt, hogy összefüggésbe hozták a *lustasággal* és a *hanyagsággal*, amelyet elítéltek. A Példabeszédek könyvének szerzője szerint, ha valaki lusta, akkor „a szegénység mint az útonálló rátör”, és nyomorba jut (vö. 6,11). Egy másik helyen pedig ezt írja: „Aki megveti az intést, annak szegénység és szégyen jut” (vö. 13,18).

Az Ószövetségben a szegények védelmezői, szószólói a próféták voltak. Róluk általánosságban elmondható, hogy nem a szegénység személyes okaival törődtek, hanem a gazdagok bűneivel, és *a társadalomban elkövetett bűnökkel szemben védték* a szegénysorba jutott embert. Ámosz próféta így korholja a szegényeket becsapó gazdagokat: „Halljátok ezt ti, akik eltiporjátok a szegényt, és szorongatjátok az országban a szűkölködőket [...] csökkentjük a mértéket, növeljük a sékelt, meghamisítjuk a mérleget, hogy megvehessük pénzért a szegényt, egy pár saruért a szűkölködőt, és eladhassuk a gabona ocsúját” (8,4–7). Mikeás próféta hasonlóan kemény szavakkal ítéli el azokat, akik elveszik a szegények tulajdonát: „Meggívánják a földeket, meg is szerzik, a házakat hatalmukba kerítik. Kezet emelnek a másik emberre és a házára, mind az emberre, mind az örökségére” (2,2).

A próféták tanításának megfelelően az ószövetségi törvény védte a *szegények jogait*. Ennek egyik legfontosabb megnyilvánulása a szombatév és a jubileumi év volt (Lyonet, 1976: 1173).

A *szombatévben*, vagyis minden hetedik évben a hitelezőnek el kellett engednie az adott kölcsönt (vö. MTörv 15,2), emellett megkülönböztetett figyelemmel kellett a szegény felé fordulnia: „Ne keményítsd meg szívedet, és ne csukd be markod a szegény előtt, inkább nyisd meg kezed, s adj szívesen annyit, amennyire csak szüksége van szorult helyzetében” (vö. MTörv 15,7). A *jubileumi*, vagyis ötvenedik évben pedig mindenki visszakapta törzsi birtokát, és a rab-szolgák visszanyerték szabadságukat (vö. Lev 25,8). Ezzel biztosították az önhibájuk miatt vagy önhibájukon kívül szegénységre jutott emberek számára az „esélyt”, hogy újra beilleszkedjenek a társadalomba. A törvény ugyanakkor azt is nyilvánvalóvá tette, hogy a földnek Isten a végső tulajdonosa, aki azt csak használatba adta az embernek (Budd, 1992: 181). Izajás próféta már túlnéz a földi igazságszolgáltatás határain, és a szegények megsegítésének végső megoldását üdvösségtörténeti távlatba helyezi: azt hirdeti, hogy a Messiás egyik fontos feladata a szegények jogainak védelme lesz. Ő majd „igazságot szolgáltat az alacsony sorsúaknak, és méltányos ítéletet hoz a föld szegényeinek” (11,4).

Az Újszövetségben Jézus, amikor a *szegények megsegítéséről* beszél, a prófétákat idézi. A názáreti zsinagógában Izajásnak a Messiás küldetéséről szóló szavait említi, amelyek szerint küldetésének középpontjában az áll, hogy „örömhírt vigyen a szegényeknek”, és hirdesse: „elérkezett az Úr esztendeje” (Lk 4,18–19).¹ Jézus a Názáretben meghirdetett program szerint teljesítette messiási küldetését. Megkülönböztetett szeretettel fordult a szegények és a betegek felé. Segítette őket, példabeszédeiben pedig segítségnyújtásra buzdította követőit. Jézus tanítása szerint a végső ítélet kritériuma is az lesz, hogy az ember segíti-e a rászorulókat: az éhezőket, a szomjazókat, az idegeneket, a hajléktalanokat, a ruhátlanokat, a betegeket és börtönben levőket, akikkel Jézus azonosítja magát (vö. Mt 25,35–36). A jézusi beszéd is igazolja az istenszeretet és az emberszeretet parancsának elválaszthatatlan egységét.

Jézusnak a szegények iránt mutatkozó kitüntetett figyelme azt is jelzi, hogy ő a legfontosabb feladatának *mások szolgálatát* tekintette (vö. Tarjányi, 1998: 65). A szolgálatra vonatkozóan nemcsak példát mutatott, hanem azt meg is kívánta a tanítványaitól. Lukács evangéliumában ezt olvashatjuk: „A királyok uralkodnak a népeken, s akiknek hatalom van a kezükben, jótevő úrnak hívatják magukat. Közöttetek ne így legyen. A legnagyobb legyen olyan, mintha a legkisebb volna, az előljáró pedig mintha szolga volna” (22,25 skk.). Jézus ezzel jelzi követőinek, hogy a hatalom nem egyenlő az uralommal. Az ember kaphat hatalmat egy feladatra Istentől vagy a közösségtől, de azzal nem uralkodnia, hanem szolgálnia kell.

Az Ószövetséghez képest újdonságnak számít, hogy Jézus nemcsak a szegények segítését követelte meg követőitől, hanem azt is, hogy ők maguk önként vállalt *szegénységben éljenek* (vö. Haag, 1989: 1652). Ez leginkább a gazdag ifjú történetében mutatkozik meg, amelyben Jézus az üdvösség feltételül szabja, hogy az ifjú adja el mindenét, árát ossza ki a szegényeknek, és úgy kövesse őt (vö. Lk 18,22). Amikor pedig misszióba küldi tanítványait, megköveteli tőlük,

1 – Az „Úr esztendeje” utalás lehet a jubileumi évre. Vö. Spinetoli, 1996: 171.

hogya ne vigyenek az útra semmit, „se botot, se tarisznyát, se kenyeret, se pénzt” (Lk 9,3). Az utóbbi esetben Jézus a szegénység vállalását nem kapcsolja össze közvetlenül a szegények megsegítésével. A hangsúly inkább a szabadon vállalt, Istennek szentelt életen, a teljes önátadáson van (vö. Kocsis, 1995: 210). Az egyház történetéből tudjuk, hogy ezeknek a szavaknak nagy hatásuk volt. Így például Assisi Szent Ferenc 1209. február 24-én a Porciunkula-kápolnában az előbb idézett Lukács-evangélium-részletet hallotta, és ez indította arra, hogy szegényen Jézus követőjévé váljon (Diós, 1984: 586).

A Máté-evangéliumban található hegyi beszédben Jézus a „*lelki szegénységről*” is tanít: „Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa” (5,3). A Szentírás magyarázóí szerint a lelki szegénység azt jelenti, hogy valaki alázatos lélekkel elismeri kicsiségét, szegénységét, és tudja, hogy rászorul Isten segítségére (vö. Székely, 2003: 89). A lelki szegény – a fizikai szegénységben lévővel ellentétben – nem anyagi, hanem lelki segítséget kér Istentől. A lelki élet mesterei a lelki szegénységet a lélek szabadságával hozzák összefüggésbe. Ezek szerint a lelki szegénység nemcsak a testet, „hanem a lelket és a szívet is megszabadítja, és minden e világi dologtól elszakítja, hogy azoktól menten és akadály nélkül követhesse Krisztust, és egészen tökéletességre adhassa magát” (Rodriguez, 1910: 197).

A keresztény küldetés szempontjából elmondható, hogy az evangélium és az emberi tapasztalat szerint a *szegénység tudatos vállalása* és a *szegények megsegítése* elválaszthatatlan egymástól. Az tudja igazán segíteni a szegényeket, aki tudatosan vállalja a lelki és a testi (fizikai) szegénységet. Aki tisztában van azzal, hogy emberi korlátai folytán szegény, és emiatt rászorul Isten segítségére. Ezért – lelki értelemben – nem fogadja el a környező világ hízelgő kísértését, hogy meglegedjen hiányos ismereteivel, és testi táplálékkal jóllakva el se tudja képzelni, mit érezhet a fizikai éhségtől szenvedő társa. A szegénységet önként vállaló, azt saját tapasztalatából ismerő ember képes arra, hogy megértse a fizikai szegénységtől szenvedő emberek hallható vagy elfojtott segítségkérését, és Isten gazdagságából merítve segítse őket.

A Szentírás üzenetének hatása a történelemben

A Szentírás üzenetére az egyház története folyamán sokszor hivatkoztak. A szegények megsegítésével kapcsolatban Szent Ágoston azt tanítja, hogy a segítségnyújtás ne csupán „*ex caritate*” – tehát a szeretet törvénye alapján – történjék, hanem „*ex justitia*”, vagyis az igazságosság erénye szerint.² Ez azt jelenti, hogy a szegényeknek segítséget adó ember nem kegyet gyakorol, hanem a *kötelességét* teljesíti. Egy másik helyen így fogalmaz: „A gazdagok feleslege a szegények tulajdona” (In Ps. 147, PL 37 1922). Ezzel a kijelentéssel fel kívánja ébreszteni a keresztények lelkiismeretét: a feleslegüket már ne tekintsék sajátjuknak, hanem adják oda a rászorulóknak. Erre a kötelességre hívja fel a figyelmet Aquinói Szent Tamás is a *Summa Theologiae*-ben (II-II,

2 – „Justitia est in subveniendo miseris.” SZENT ÁGOSTON: *De Trinitate Lib.*, 14, c. 9, PL 42 1046.

q. 32, a. 5, ad 2), sőt még radikálisabban is fogalmaz: „Adj enni annak, akit éhhalál fenyeget, ha nem adsz, gyilkosa vagy” (uo. q. 66, a. 7). Az egyházatyák szemléletes képeket is használnak, amikor a szegénység értékeiről beszélnek. Szent Jeromos például szellemesen arról ír, hogy aki gazdag, drága ruhákba öltözködik és drága dolgokkal veszi körül magát, azon könnyen talál „fogást” a gonosz. Így fogalmaz: „Ha eredményesen akarsz harcolni az ördöggel, foszd meg magad minden világi gondoktól, hogy az ördög ne találjon valamit rajtad, aminél megfoghasson és a földre leverhessen” (Szent Jeromos: *apud Euseb. De morte*, idézi Rodriguez, 1910: 184).

A papságra felkészítő erkölcszociológiai könyvek a szegényeken való segítést a testvéri szeretet gyakorlásáról szóló részben, illetve a könyörületesség vagy irgalom és az alamizna címszó alatt tárgyalták. Az irgalom (*miser cordia*) azt a szándékot, törekvést fejezi ki, hogy a szegényt megsegítsük, az alamizna (*elemosyna*) pedig az irgalomból fakadó segítséget. Az éhezők, a szomjazók, a szegények, a vándorok, a rabszolgák és a foglyok megsegítését az irgalmasság testi cselekedetei közé sorolták (vö. Evetovics, 1940: 214 skk.). A szegénység önkéntes vállalásával a spirituális teológia elsősorban a szerzetesi köteleességek tárgyalásánál foglalkozott (vö. Tanquerey, 1932: 244; Rodriguez, 1910: 181–254).

A keresztény ember a szegények között

Az előző részben a Szentírásból kiindulva igazoltuk, hogy a keresztény ember legfontosabb feladatai közé tartozik a szegények megsegítése, és ezt akkor tudja hitelesen teljesíteni, ha Jézus és az apostolok példáját követve ő is vállalja az egyszerű, szegény életet. A második részben azzal foglalkozunk, hogy a jelenben élő keresztény hogyan tud ennek a feladatnak eleget tenni. Ezzel kapcsolatban több kérdés is felmerülhet: Hogyan tud érvelni azokkal szemben, akik a szegénység okát emberi bűnökben jelölik meg? Nem szenved-e csorbát a szeretet parancsa, ha a keresztény ember – jelesül egy pap – többet foglalkozik a szegényekkel, és kevesebb ideje marad az anyagi nehézségekkel nem küszködőkre? Hogyan tud a szegények felé fordulni, ha agresszíven viselkednek? Végül a hivatalos egyházi tanítás a szegények megsegítésének milyen vonásait tartja a legfontosabbnak?

Az egyház tanítása a szegények megsegítéséről

A II. vatikáni zsinat és az azt követő hivatalos egyházi tanítás határozott iránymutatást ad a papoknak és a világi híveknek. A zsinat így tanít témánkkal kapcsolatban: „A papok ugyan mindenkinek elkötelezettjei, mégis tudatában kell lenni annak, hogy a szegények és gyengék különösképpen rájuk vannak bízva.” Majd az evangéliumra hivatkozva így folytatja: „Hiszen az Úr maga közösséget vállalt velük (vö. Mt 25,34–45), és az a messiási munka ismertetője, hogy felhangzik közöttük az örömhír (vö. Lk 4,18)” (*Presbyterorum ordinis*, 6). A földi javakkal szemben tanúsítandó magatartásra vonatkozóan pedig megállapítja: „A papok vállalják az önkén-

tes szegénységet, hogy még inkább hasonlók legyenek Krisztushoz, és szabadabbak legyenek a szent szolgálatra. Mert Krisztus, noha gazdag volt, értünk szegénnyé lett, hogy szegénysége által meggazdagodjunk (2Kor 8,9)” (uo., 17). A zsinat útmutatása alapján az *Egyházi törvénykönyv* a szegényekkel való törődést a plébános legfontosabb feladatai közé sorolja: „különleges igyekezettel foglalkozzék a szegényekkel, a szenvedőkkel, a magányosokkal, a hazájuktól távol élőkkel és azokkal, akik sajátos nehézséggel küzdenek” (529. kánon).

A szegényekkel való törődés fontosságát igazolja, hogy a *szegényekkel vállalt sorsközösség* az egyház társadalmi tanításának egyik fontos fogalmává vált (vö. II. János Pál: *Sollicitudo rei socialis*, 42; Peschke [1995]: 37).³ Ennek megvalósulása érdekében a keresztény társadalometika több olyan fogalmat, elvet is használ, amelyet követve enyhíteni lehet a szegénység problémáját. Ezek közül a legfontosabb a szociális igazságosság, a szolidaritás és a szubszidiaritás elve. A *szociális igazságosság* elve azt jelenti, hogy a társadalom egyes tagjainak olyan esetekben is segíteniük kell a rászorulókat, amikor erre nincs törvényes előírás. Más szóval olyan esetekben, amelyek kívül esnek a törvényhozói igazságosság körén. Erre azért van szükség, mert a társadalomban hozott törvények köre nem terjedhet ki minden helyzetre. A *szolidaritás* elve (vö. Lenhardt, 1999) a társadalom egyes tagjainak összefogását, „sorsközösség”-vállalását fejezi ki, és ez nemcsak együttérzésben, hanem konkrét cselekedetekben is testet ölt. A *szubszidiaritás* elve inkább a segítségnyújtás módjára vonatkozik. A segítségnyújtásnak olyannak kell lennie, hogy tartsa tiszteletben a megsegített méltóságát, és olyan legyen, hogy a megsegített a lehető legkorábban „önellátóvá” tudjon válni, vagyis önállóan meg tudja oldani problémáit (Goják, 1999: 96).

A szegények igazsága

Az utóbbi időben a szegények és gazdagok közötti távolság növekedése miatt egyre jobban érezhető a társadalmi feszültség. Úgy tűnik, növekszik azoknak a szegény sorsú embereknek a száma, akik lázadnak, és követelődözően lépnek fel a gazdagabbakkal szemben, sőt olykor kifejezetten ellenséget látnak bennük. Ezek az emberek elkeseredetten harcolnak az „igazukért”, amit viszont nem fogadnak el tőlük.

Például a plébániámhoz tartozó útkereszteződésnél gyakran látok egy fiatalembert, aki megáll a jelzőlámpánál, és megjegyzéseket tesz az autóban ülő emberekre. Nem érvel, csak ítélkezik. A járókelők néha szóba állnak vele, s nekik elmondja, hogy szegény édesanyjával él Pesten, tartozásuk van, és szinte minden hónapban kölcsönkérnek, hogy fenn tudják tartani magukat, így a kölcsönök helyett valójában támogatásra szorulnak.

3 – A szegények védelmére irányul John Rawls „maximin”-elmélete, amely a legrosszabb helyzetben levőnek a legjobbat kívánja biztosítani. Vö. Rawls, 1997: 192.

Van-e ennek a fiatalembernek valamiféle igazsága? – kérdezhetné valaki. Nem is olyan egyszerű a válasz, hiszen ő, részben a veleszületett betegsége miatt, talán soha életében nem tud néhány hónapnál többet dolgozni; ahhoz pedig túl büszke és elkényelmesedett, hogy közmunkát vállaljon. Édesanyja korán megbetegedett, feltehetően kevés nyugdíjat kap, s ők ketten nem tehetnek arról, hogy a magas képzettségű, főiskolán tanító édesapa már rég elhagyta őket, s ha a fia kér tőle valamit, kemény szavakkal elküldi. Meg is értjük valamennyire a lázongó és egyre inkább összeférhetetlenül viselkedő fiatalembert, de vele szemben is tudunk érvelni, és persze egyfajta megoldási javaslattal is készen állhatunk: legyen alázatosabb, vállaljon közmunkát, édesapja pedig legyen együttérző beteg feleségével és fiával. Ugyanakkor úgy érezhetjük, hogy ennek a fiatalembernek van valami igazsága, mégpedig olyan, amelyet a (jogi) igazságosság elvével nehéz érvényesíteni, de amelyre a Biblia üzenete és az egyház szociális tanításából ismert szolidaritás elve tanít minket. A környezetünkben tapasztalható „világ bűnével”, vagy más szóval a „strukturális bűnnel” szemben csak a szolidaritás lehet eredményes (*Sollicitudo rei socialis*, 35). A szolidaritás pedig a másik, adott esetben szegény ember felé megnyilvánuló jóakaratot jelenti (uo., 38).

A példaként említett fiatalember csak részben tehet arról, hogy ilyen sorsra jutott. Az ember közösségi lény mivoltából következően nem vonatkoztathatunk el attól, hogy az életben jelen van a világ bűnének átláthatatlan szövevénye, amely nemcsak azt sebzí meg, aki elkövette a bűnt, hanem a környezetét és rejtett módon a világot is. Nagyrészt ezzel magyarázható az a sok nyomorúság, amely körülvesz minket. Egy-egy emberi betegség vagy valakinek a nyomorúságos élete így gyakran visszavezethető időben vagy térben akár távolabb elkövetett emberi mulasztásokra, egyéni vagy társadalmi bűnökre. A szegény ember igazsága abban mutatkozik meg, hogy segítséget kér ahhoz, hogy helyzetéből menekülni tudjon, talán nem tudatosan, de ráérezve arra az átfogó emberi, közösségi összetartozásra, sorsközösségre, amelynek a pozitív, szolidáris oldalából is szeretne részesülni. Az evangélium és az evangélium szerint élő emberek is ezért foglalkoznak annyit a szegényekkel, és hívják fel a figyelmünket arra, hogy vegyük észre őket, lehetőség szerint emeljük fel őket elesettségükből, és arra is, hogy tetteinkkel (bűneinkkel) akarva-akaratlanul se tegyünk mások vállára keresztet.

A szegények segítsége a gazdagok számára

Ferenc pápa Szent Ferenc tanítását követve megkülönböztetett figyelemmel fordul a szegények felé. A hívek számára lelkipásztori programot adó első apostoli buzdításában, amely az *Evangélii gaudium* (*Az evangélium öröme*) címet viseli, sokat foglalkozik a szegénységgel és a szegényekkel. Felhívja a figyelmet arra, hogy a szegények kiváltságos helyet foglalnak el Isten népében. „A legtöbb szegény különösen nyitott a hitre; szükségük van Istenre, és nem mulaszthatjuk el, hogy felkínáljuk nekik Isten barátságát, áldását, szavát, a szentségeket és a hitbeli növekedés és érlelődés útját” (200).

Ahogy korábban jeleztük, a pápa is hangsúlyozza, hogy Jézus názáreti programbeszédében elsődleges feladatának tekintette, hogy örömhírt vigyen a szegényeknek (vö. Lk 4,18). Továbbá azt is aláhúzza, hogy Jézus azonosul velük, és az ember üdvösségének feltétele az, hogy a szegényekben meglátja-e az ő tekintetét, és segít-e rajtuk (Mt 25,35; *Evangelii gaudium*, 197). Ugyanakkor elgondolkodtató és radikális módon arra is felhívja a figyelmet, hogy a szegények is meg tudják ajándékozni a gazdagokat. Ez azzal magyarázható, hogy nélkülözéseik és szenvedésük miatt „ismerik a szenvedő Krisztust” (uo., 198).

Ferenc pápa a teremtett világ problémáival foglalkozó enciklikájában is foglalkozik a szegények helyzetével. Felhívja a figyelmet, hogy az ökológiai válság is (például a halállomány kimerülése és a vízszennyezés) elsősorban a szegényeket sújtja (*Laudato si'*, 48). Ezért nincs más lehetőségünk, mint annak elismerése, hogy egy igazi ökológiai megoldás megközelítése mindig szociális megközelítéssé is válik, és ezért be kell illeszteni a szociális igazságosságot a környezetről szóló tárgyalásokba, hogy a világ „meghallja a föld kiáltását és a szegények kiáltását is” (uo., 49).

A szegények szolgálata a lelkipásztori munkában

A Szentírás üzenete, az egyházi hagyomány és az előbbi példák alapján körvonalazódni kezdhet előttünk a keresztény ember feladata is. Ezek szerint a hívőnek a szegényeket észre kell vennie, ki kell fejtenie *együttérzését* irántuk, át kell vállalnia *terheik súlyát*, *hordoznia kell azokat*, és ha szükséges, *gondoskodnia* kell a szegényekről. Ez a gondolatmenet tükröződik Jézusnak az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédében, amikor arra ad választ, hogy kit tekinthetünk felebarátunknak (vö. Lk 10,25–37). A következőkben e példabeszédről elmélkedve vizsgáljuk a keresztény ember, ezen belül is különösen a pap cselekvésének egyes szempontjait.

„Meglátta őt”: a szegény iránti figyelmesség

Lukács evangélista leírása szerint a szamaritánus „meglátta” az út szélén heverő, kisémmizett embert (15,33). Érdeemes megjegyezni, hogy a példabeszéd szerint a pap és a levita is „meglátta”, de elmentek mellette. Ezek szerint többféle látás is van. Az egyik csak az eseményt érzékeli, a másik mélyebb látás, amely „belelát” a szenvedő ember lelkébe, és így képessé tesz arra is, hogy cselekedjünk érte. A Szentírás a „lát” igét nemcsak az emberi kapcsolatokra, hanem Isten mélyebb megismerésére is vonatkoztatja. Jézus a hegyi beszédben arra tanít, hogy boldogok a „tisztá szívűek”, mert „meglátják” Istent (Mt 5,8). A tisztaszívűség Istennek való önátadást, „osztatlanszívűséget” jelent.⁴ A tiszta (osztatlan) szívű ember az élet eseményeit az üdvösség távlatában szemléli, és nem megosztó egyéni érdekek szerint. Az emberre és Istenre tekintő

4 – A „tisztaszívűség” első magatartás, amellyel az ember igazodik Isten akaratához, vö. Jakubinyi, 1991: 54. Ezenkívül osztatlan szívet is jelent, vö. Pasquetto, 1985: 285.

tiszta szívű látás így tehát összefonódik. Aki képes arra, hogy földi életében a másik javát személe elé állítva segítse a szegényt, az képes lesz arra is, hogy „színről színre” láthassa Istent. A két látás elválaszthatatlan egységét Isten látásának oldaláról is szemlélhetjük. Isten közelségének felismerése, még nem teljesen tiszta, de tisztuló látása teszi lehetővé, hogy a másik, a szegény ember vágyait, törekvéseit még jobban meglássuk, és segítségére siessünk. Szépen fejezi ki ezt a gondolatot a mise VII. B eucharisztikus imája: „Nyisd meg szemünket, hogy észrevegyük, ha valaki gondokkal küzd...” (Misekönyv, 1991: 503).

Az előbbi gondolatot folytatva mondhatjuk, hogy a papnak azért kell sokat imádkoznia, hogy Isten szeretetét átélve meg tudja érezni a szegények szeretetét. Ennek az éhségnek a vágyát úgy is erősítheti magában, ha ő maga is önként vállalja a szegények életformáját. A szentek példája igazolja, hogy elsősorban azok tudták megszólítani a szegényeket, akik szegénysorból származtak, volt tapasztalatuk a szegénységről, vagy akik megismerték a gazdagság veszélyeit. Páli Szent Vince szegény családban született, amit hosszabb ideig szegényell, de később ez indította arra, hogy Párizs szegényeit segítse. Assisi Szent Ferenc gyermekkorában megtapasztalta a gazdagság lélekölő hatását, ezért követelte meg társaitól a radikális szegénység vállalását: a pénznek az érintését is megtiltotta nekik.

„Megszánta őt”: a szegény iránti együttérzés kifejezése

Lukács evangélista leírása szerint az irgalmas samaritánus nemcsak „meglátta”, hanem meg is „szánta” az út mellett kifosztott embert. Cselekedettel jelezte, hogy ez a szájalom nem csupán sajnálat részéről, hanem benne feszülnek a cselekvő szeretet egyes mozzanatai is: „Odament, olajat és bort öntött a sebeire, és bekötözte azokat” (10,34). Eközben az együttérzés számtalan apróbb jelét kellett kimutatnia. Ilyenek lehettek a féltő kérdések, a fájdalmas testrészek érintései, a szóbeli vigasztalások és bátorítások. Jézus ugyanennek az együttérző szeretetnek a jeleit fejezte ki, amikor megérintette a vak szemét, a leprást, a felravatolt lányt és a koporsóban fekvő naimi ifjú testét, vagy megvigasztalta a testvére elvesztése miatt bánkódó Mártát. A szentmise VII. B eucharisztikus imája is kéri az Urat, hogy ne csak észrevegyük a szegényt: „...adj vigasztaló szavakat, ha elmagányosodott és reményvesztett emberekkel találkozunk” (Misekönyv, 1991: 503). A meglátás és a vigasztalás elválaszthatatlan egymástól. Aki nem ismerte fel vagy „nem látta helyesen” a szegény nyomorúságának okát, az nem is tud vigasztalni, annak szavai üresen és hamisan csengenek.

Az együttérző szeretet fontosságára utalt Ferenc pápa is, amikor első nagycsütörtöki beszédében azt mondta, hogy a lelkipásztoroknak *bárányszagú pásztorként* a „nyáj és a juhok szagát” kell hordozniuk (Ferenc pápa, 2013: 38). A nyáj és a juhok szagának hordozása azt jelenti, hogy a lelkipásztor közelről ismeri hívei életét, azonosul életformájukkal, gondjaikkal, bajaikkal. Amikor hívei közé megy, a szavaiból, gesztusaiból „érzik”, hogy közéjük tartozik. Ennek a küldetésnek az elkötelezett keresztény ember csak akkor tud megfelelni, ha a felkent Jézus

„illatát” is hordozza. Akkor mernek hozzá ilyen kérdésekkel fordulni: „Atya, imádkozzon értem, mert bajban vagyok” (uo.), jelezve, hogy mivel egy akolból vannak, nemcsak a „szagukat”, hanem a gondjaikat, problémáikat is megérzi.

„Elvitte őt”: a szegény felemelése és hordozása

Az evangéliumi példabeszédben a szamaritánus a megvert és útszélre lökött embert „felültette” teherhordó állatára, „elvitte” egy fogadóba, és ápolta őt (10,34). A szöveg szerint a felvétel és a hordozás fizikai értelemben történt. A fizikai mozgást jelentő igéket azonban lelki értelemben is figyelembe kell venni. Aki szegényekkel és betegekkel foglalkozik, az tudja, hogy elsősorban „lelki” felemelésre és „hordozásra” van szükségük. A hosszasan tartó szegénység ugyanis lelkileg is megtöri, „leveri” őket. Ebből az állapotból kell felemelni őket, hogy gondoskodni tudjanak saját sorsukról. Nehézséget jelenthet, hogy a lecsúszott ember megalázónak tarthatja felemelését, mert úgy gondolja, a segítség elfogadásával azt nyugtázza, hogy saját erejéből nem tudja megoldani a problémáját. A segítségnek tehát olyannak kell lennie, hogy elfogadható legyen a szegény számára.

A tapasztalat szerint egy ember lelkileg akkor csúszik le, ha sokan elengedik a kezét: nem figyelnek rá, nem tartják értékesnek, nincsenek megelégedve a munkájával, végül a családtagjai is magára hagyják, elválnak tőle, vagy elűzik. Így válhat valaki földönfutóvá, hajléktalanná. Ahogy a hajléktalan teljes lecsúszásához sok tétlen vagy rossz szándékú ember kell, úgy a felemeléséhez is sok emberre van szükség. Ezt példázza annak a hajléktalan férfinak az esete, aki a szülőfalujától távol, Budapesten élt. A fővárosban vele együtt levő rokonai közül mindenkit elveszített, és csak úgy volt képes újra talpra állni, hogy egy lelkipásztor vezetésével a plébánia hívei siettek segítségére, majd a rég nem látott vidéki rokonai érte jöttek, és hazavitték. Ő erre egyedül soha nem lett volna képes.

Amikor lelki hordozásról beszélünk, feltétlenül szólnunk kell a közbenjáró ima erejéről. A plébánián lelkipásztori munkát végző pap sokat tud tenni azért, hogy a hívek lelkükben hordozni tudják ezeket az elesett embereket: szentmisét ajánlhat fel értük, a szentmisén belül imádkozhatja a korábban idézett VII. B eucharisztikus imát, a rózsafüzér-társulat figyelmébe ajánlhatja őket, és egyéni imáiban is megemlékezhet róluk. A tapasztalat azt mutatja, hogy fizikai értelemben is sokkal hatékonyabban tud segítséget adni, ha imáiban hordozza őket. Ugyanakkor sok visszajelzést is kaphat, hogy az ima hatását sokan megérezték, és így tudtak dönteni életükről.

„Viseld gondját”: további anyagi áldozat vállalása

Az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszéd azzal zárul, hogy a férfi két dénárt ad egy fogadónak, hogy „viselje gondját” a kifosztott embernek, majd jelzi, hogy később – ha szükséges – az adott összeget kiegészíti (10,35). Jézus ezzel utal arra, hogy ha valaki segít, annak számolnia

kell azzal is, hogy az további áldozatokat is kívánhat tőle, és a folyamatnak nem lehet látni a végét. Az irgalom nem csupán egyetlen jó cselekedet, nem pillanatnyi érzés, hanem a személy felé megnyilvánuló törődés, az élet minden területén, így anyagi értelemben is. A szamaritánus minden segítségre kész volt (Kocsis, 1995: 264). Annak is jelentősége lehet, hogy az anyagi segítség a folyamat végén jelenik meg, ezzel mintegy jelezve, hogy a szegény embernek elsősorban nem erre van szüksége, de sok esetben erre is.

Ezt a gondolatot össze lehet kapcsolni a pap munkájával. Ha valaki segít egy szegény emberen, számolnia kell azzal, hogy a rászoruló – mivel az egyszeri segítség feltehetően nem tudja teljesen megoldani a problémáját – újra jelentkezni fog. Ha meghallgatja, látni fogja azt is, hogy a segítséget kérő ember problémája sokkal mélyebb, mint amilyennek először tűnik. Az egyszeri segítség többnyire csak tüneti kezelés. A szegény igényelni fogja a lelki támogatást és az olyan, nagyobb erőfeszítést igénylő segítséget, amely lehetővé teszi számára, hogy problémáját orvosolni tudja.

A mai világban a szegénység egyik legfőbb oka a munkanélküliség. Az állam új munkahelyek létesítésével, átképzéssel, közmunkával tud segíteni. A lekipásztor és a plébánia pedig úgy, hogy kezességet vállal érte, és alkalmi munkát bíz rá. A közösség bizalma és az elvégzett munkáért kapott juttatás és dicséret, amely önbizalmat és bátorítást adhat neki, ugyancsak felemelheti az elesett, rászoruló szegényt. Sok esetben az anyagi segítségnyújtás elkerülhetetlen, de nem mindig célszerű azzal kezdeni. A plébániai segítség is igaz: „Nem halat kell adni, hanem hálót, amivel a halat meg tudja szerezni magának.”

Összefoglalás

Az elszegényedő emberek növekvő számát látva azt a célt tűztük ki magunk elé, hogy megvizsgáljuk, az egyház a Szentírás üzenetéből kiindulva mit tanít a szegénységről. Munkánkat összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a szegénységet és a vele együtt járó szenvedést nem Isten büntetéseként kell felfognunk, hanem mint az emberi bűnök közvetlenül vagy közvetetten jelentkező következményét, amely azonban hordozhat magában lelki értékeket. A szegény ember ugyanis tisztában van azzal, hogy rászorul Isten segítségére, aki ezt emberi cselekedetek által adja meg neki. Így a szegénység jó cselekedetek előidézőjévé is válhat. Ez alapozhatja meg az értékét a tudatosan vállalt szegénységnek is, amely készségessé tesz arra, hogy szeretettel forduljunk a rászorulóknak felé.

Ezt követően azt kerestük, hogy Isten szeretetét közvetítve hogyan segíthetünk a szenvedő vagy szegény emberen. A szegényekkel való törődés példája lehet Jézus irgalmas szamaritánusról szóló példabeszéde. Eszerint a szegény, „útszélre lökött” vagy a saját bűnei miatt az élet pere-mére szorult embert érzékeny szívvel észre kell venni, fel kell emelni, cselekvő részvétellel lelkileg és testileg hordozni kell, végül a közvetlen segítségnyújtás után nem szabad magára hagyni, hanem továbbra is gondját kell viselni.

IRODALOMJEGYZÉK

- BUDD, PHILIP: Ószövetségi ünnepek, in BLAIKLOCK, EDWARD MUSGRAVE ET AL. (szerk.): *Kézikönyv a Bibliához*, [Budapest], Lilliput Könyvkiadó, 1992, 180–182.
- DIÓS ISTVÁN (szerk.): *Szentek élete*, Budapest, Szent István Társulat, 1984.
- EVETOVICS KUNÓ: *Katolikus erkölcstan I.*, Budapest, Szent István Társulat, 1940.
- FERENC PÁPA: Szentbeszéd 2013 nagycsütörtökén a krizmaszentelési misén, *Papi Lelkiség*, VIII. évfolyam, 2013, 38.
- GOJÁK JÁNOS: Der Wert der Subsidiarität im praktischen Leben der Gesellschaft, in *Sozialethische Konferenz*, Budapest, 1999.
- HAAG, HERBERT: *Bibliai lexikon*, Budapest, Szent István Társulat, 1989.
- JAKUBINYI GYÖRGY: *Máté evangéliuma*, Budapest, Szent István Társulat, 1991.
- KOCSIS IMRE: *Lukács evangéliuma*, Budapest, Szent István Társulat, 1995.
- LENHARDT VILMOS: Szolidaritás és szociális állam, in *Szociáletikai Konferencia*, Budapest, Konrad Adenauer Alapítvány, 1999, 67–72.
- LYONET, STANISLAS: Szegények, in LÉON-DUFOUR, XAVIER (szerk.): *Biblikus teológiai szótár*, Róma, Tip. Detti, 1976.
- *Misekönyv*, Budapest, Szent István Társulat, 1991.
- PASQUETTO, VIRGILIO: *Annuncio del Regno*, Nápoly, Edizioni Dehoniane, 1985.
- PESCHKE, KARL-HEINZ: *A gazdaság keresztény szemmel*, Budapest, OLI [1995].
- RAWLS, JOHN: *Az igazságosság elmélete*, Budapest, Osiris Kiadó, 1997.
- RODRIGUEZ, ALFONZ, SJ: *A keresztény tökéletesség gyakorlása*, III. kötet, Kalocsa, Jurcsó Antal Könyvnyomdája, 1910.
- SPINETOLI, ORTENSIO DA: *Lukács, A szegények evangéliuma*, Szeged, Agapé, 1996.
- SZÉKELY JÁNOS: *Az Újszövetség teológiája*, Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2003.
- TANQUEREY, ADOLPHE: *Aszkétika és misztika*, Párizs, Société de s. Jean L'évangéliste – Desclée & Cie, 1932.
- TARJÁNYI BÉLA: *Biblikus teológiai tanulmányok*, Budapest, Szent Jeromos Bibliatársulat, 1998.

GOOD NEWS FOR THE POOR

Abstract

Jesus, quoting the prophet Isaiah's prophecy, specified his messianic mission in the following way: "The Spirit of the Lord is on me, because he has anointed me to proclaim good news to the poor" (Luke 4:18). Seeing the increasing number of impoverished people, the author has set forth the aim of examining what is the teaching of the Roman Catholic Church about poverty and assisting the poor spiritually and financially, based on the Holy Scripture. The author would like to call the readers' attention to the fact that one should not conceive of poverty and the suffering that goes along with it as a punishment coming from God, but as a direct or indirect consequence of sin. It is also important to underline that suffering can be of spiritual value because ideally, poor people should be aware of the fact that they are in need of God's help, who assists them through good deeds performed by other people. This way poverty can induce good deeds. This, in turn, can serve as a basis for people to be able to value voluntarily chosen poverty and will make people open to approach those in need with tenderness. As an example of caring for the poor, one can take into account Jesus's parable of the Good Samaritan. Based on Jesus's teaching, one has to take notice of poor people and raise up those who have been robbed and pushed to the periphery of society. It is important that these people receive active compassion and assistance both in a physical and in a spiritual sense, too. Finally, after providing direct help to these people, one should not leave them alone, but take care of them. These are the most important manifestations of charity even today.

Keywords: Gospel, poverty, helping the poor, charity, solidarity

Beran Ferenc

Angyalföldön született. Eredeti végzettsége szerint gépészmérnök. Erkölcszociológiából doktorált. Jelenleg plébános és a PPKE HTK szakán docensként Az egyház társadalmi tanítása és A lelki élet teológiája tanítása tantárgyakat oktatja.

